

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.132:35.081.73

І.В. Басиста

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Стаття розкриває значення участі фахівця-психолога у проведенні ряду слідчих дій. Доведено, що знання фахівця допомагають уникнути низки помилок та односторонності під час прийняття рішень у кримінальній справі.

Ключові слова: рішення слідчого, психологічні знання, психолог, слідчі дії, спеціальні знання, експерт, психологічна консультація.

Постановка проблеми. М.В. Костицький відзначає, що інтеграція психології і юриспруденції як прояв всезагального процесу інтеграції наукового знання започаткувалася в другій половині ХХ ст. Певного апогею цей процес досягнув у кінці 80-х років, коли вже були досягнуті значні результати в дослідженнях вчених СРСР, Чехословаччини, Польщі, Угорщини, Болгарії, ФРН та ін. Тобто наукові розробки на стику психології і юриспруденції локалізувалися в Центрі та на Сході Європи. В Україні цей напрям науки розвивався у Києві, Львові, Харкові. На сьогоднішній день питання використання психологічних знань у кримінальному процесі є актуальним і розглядається у різних аспектах. Ця стаття подає авторське бачення окресленої проблеми.

Метою цієї статті є визначення шляхів використання спеціальних психологічних знань в процесі прийняття рішень слідчим.

Стан дослідження. Питання використання психологічних знань під час розслідування злочинів розглядали у своїх роботах такі вчені, як В. Андросюк, В. Бояров, Л. Казміренко, В. Коновалова, В. Корж, В. Марчак, В. Нор, І. Озерський, М. Костицький, О. Михайленко та ін.

Однак низка питань щодо використання спеціальних психологічних знань в процесі прийняття рішень слідчим залишилися поза увагою цих авторів.

Розпад Варшавського блоку та СРСР, виникнення нових незалежних держав зумовили дослідження в галузі політичної, етнічної, соціальної психології, проблем юридичної психології, зокрема дослідження на стику психології і юриспруденції взагалі та на стику психології і кримінального права та процесу зокрема. Кінець 90-х років ХХ ст. знову означився підйомом у дослідженнях з юридичної психології. В Росії вийшла низка підручників; в Україні у 1999 р. вийшов перший підручник з юридичної психології та знову почали набирати силу прикладні дослідження психологічних проблем криміналістики, криміналістичного права та процесу. Були захищені дисертації та опубліковані праці В.В. Бедем, Л.І. Казьміренко, Я.Ю. Кондратьєвим, В.С. Медведевим, В.В. Кошинцем, В.Я. Марчаком, О.В. Загурським, В.В. Негребецьким та ін. Стимулом до таких прикладних досліджень були і процеси реформування вітчизняного законодавства. Реформування кримінально-процесуального законодавства в Україні теж почалося на початку 90-х років ХХ ст. Але тут цей процес проходив не тільки шляхом прийняття змін і доповнень до чинного кодексу, а потім прийняттям нового кодифікованого акта, а й прийняттям низки законів, які стосувалися статусу і діяльності суду, прокуратури, міліції, служби безпеки, адвокатури тощо із паралельним уточненням тексту Кримінально-процесуального кодексу (прийнятого 1960 р.). Підсумувала цей процес «мала судова реформа» у 2001–2002 рр. Однак нового кримінально-процесуального кодексу немає і донині. Аналіз тексту «старого-нового» чинного процесуального кодексу та низки останніх проектів (станом на вересень 2011 р.) Кримінально-процесуального кодексу України свідчить про незначну обізнаність авторів проекту із дослідженнями на стику психології і кримінального процесу. Приведені міркування не вичерпують негативу, який має місце в координаційній роботі на стику психології, з одного боку, та кримінального права і процесу – з іншого. Дисертації, статті і монографії – не самоціль для вчених, і варто було б авторам законопроектів і законодавцям хоча б ознайомитися з ними. Це зменшить кількість прогалин, архаїзмів та кричущої необізнаності із сучасним рівнем науки (психологічної зокрема) [1, с. 5–6].

Виклад основних положень. Ми підтримуємо концептуальне бачення М.В. Костицького, тому у цій статті спробуємо поєднати пра-

вові та психологічні надбання сучасної науки для вирішення низки проблем та висловлення рекомендацій щодо прийняття слідчим рішень та можливостей їх подальшої реалізації.

В. Бояров вказує, що використання знань психологів прокурорсько-слідчими працівниками лише починається. Йдеться переважно про ентузіазм окремих фахівців, які найчастіше застосовують лише свій особистий досвід. Водночас трапляються випадки використання під час розслідування кримінальних справ «знань» різних екстрасенсів, знахарів, ворожок тощо, наприклад, справа убивці-педофіла А.Г. Соломенка, жертвами якого у Києві та Київській області стали кілька малолітніх. Лише коли справа набула резонансного розголосу, до участі в її розслідуванні залучили багатьох слідчих, оперативних працівників. Однак злочинця було викрито за допомогою населення. А якби до неї було своєчасно залучено фахівців-психологів, злочинця б викрили набагато раніше, і це не призвело б до такої кількості жертв [2, с. 117].

В. Марчак відзначає, що у науці не існує єдиного підходу щодо застосування у прокурорсько-слідчій діяльності даних науки, техніки, мистецтва, ремесла, інших сфер людської діяльності. Більшість учених виокремлюють 2 підходи: в порцесі прокурорсько-слідчої діяльності для встановлення обставин справи застосовуються «спеціальні пізнання»; під час прокурорсько-слідчої діяльності для встановлення обставин справи застосовуються «спеціальні знання». Знання є похідним від пізнання. Пізнання слід розглядати як засвоєння чуттєвого змісту того, що переживаєш чи досліджуєш, – стану речей, процесів з метою знаходження істини. Таким чином, у пізнанні присутня оцінка, що спирається на досвід [3, с. 7].

Цей підхід нам видається зрозумілим і таким, що містить логічне роз'яснення взаємозв'язку і взаємообумовленості означених понять.

На думку В. Лисиченка та В. Циркель, спеціальними знаннями є не загальновідомі, наукові, технічні і практичні знання, а набуті у результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, яка залучається як спеціаліст чи експерт з метою допомоги прокурорсько-слідчому працівнику у з'ясуванні обставин чи для обґрунтування висновку з питань, для вирішення яких необхідне їх застосування [4, с. 22].

В. Марчак вважає, що під спеціальними психологічними знаннями слід розуміти знання, набуті особою, яка залучається до криміна-

льного процесу як консультант, спеціаліст чи експерт, у процесі навчання чи роботи за психологічними спеціальностями, професійні знання про психічні закономірності людини, що можуть використовуватися у прокурорсько-слідчій діяльності для забезпечення завдань кримінального процесу [3, с. 7].

М. Костицький навів досить широке визначення. Він вважає, що психологічні професійні знання – це знання у психологічній науці, її основних галузях, вміння застосовувати спеціальні тестові та інші психологічні методики, набуті при здобутті психологічних спеціальностей, у процесі навчання в аспірантурі, практичної діяльності (як психолога) особою, яка залучається як експерт, консультант, спеціаліст-психолог [5, с. 11].

Сьогодні в Україні спеціальні психологічні знання використовуються у різних формах. Як правило, визначають три форми – експертиза, консультація та участь спеціаліста (фахівця) у слідчих і судових діях.

Психологічна експертиза – це дослідження (процес пізнання), яке проводить експерт у галузі психології, та обґрунтування висновку відповідно до встановленого законом порядку. Висновок експерта (психолога) – це письмовий документ, в якому повно і об'єктивно висвітлюються хід і результати проведених психологічних досліджень, даються відповіді на поставлені запитання, робляться висновки з проведеного дослідження та здійсненого експертного пізнання. Висновки експерта мають значення доказу у справі [3, с. 8].

В.О. Коновалова та В.Ю. Шепітько відзначають, що прокурорсько-слідчій практиці відомий випадок, коли за допомогою судово-психологічної експертизи потрібно було досліджувати питання про можливий стан інтелектуальної перевтоми людини в момент вчинення інкримінованого діяння. У Ленінграді притягувався до кримінальної відповідальності капітан суховантажного теплохода за обвинуваченням у тому, що він припустився порушень техніки безпеки й експлуатації транспорту, що й спричинило шкідливі наслідки. Теплохід наблизився до гострих рифів, а капітан не звертав увагу на сигнали штурмана. У результаті теплохід сів на мілину, утворилася пробоїна, і дорогий вантаж затонув. Своєї вини капітан не заперечував, стверджуючи, що був у нормальному психічному і фізичному стані. Судово-психологічна експертиза дійшла висновку, що в результаті сильної перевтоми відбулася значна загальмованість реакцій капітана в обставинах, зазначених у справі. Капітана було виправдано [6, с. 294].

І.В. Озерський вказує, що психологічна консультація (*consultatio* – нарада, розгляд) – спеціальна психологічна діяльність, яку здійснює професійний психолог, з надання практичної та інформаційної допомоги в прокурорсько-слідчій діяльності, спрямована на встановлення істини та всіх обставин, що підлягають доказуванню у справі та є необхідними для винесення правильного рішення. Професійним консультантом-психологом у цьому випадку повинна бути особа, яка володіє спеціальними психологічними знаннями, має вищу психологічну освіту або практичний досвід роботи у сфері психології, котру запрошено до участі в конкретній кримінальній справі як консультанта. Консультація як форма використання спеціальних знань прямо не передбачена кримінально-процесуальним законодавством. Тому усна консультація професійного психолога має тільки довідковий характер та не має ніякого доказового значення [7, с. 240–241].

В. Марчак говорить про необхідність у законодавстві України поповнення переліку фактичних даних, які можуть бути використані в кримінальному процесі, визнавши процесуальними джерелами доказів також консультацію та роз'яснення професіонала-спеціаліста у відповідній галузі знань [3, с. 10].

Із цього приводу цікавою є точка зору М.В. Костецького (яку ми підтримуємо) про те, що оцінка консультації як непроцесуальної форми є помилковою. Навіть якщо вона подається в усній формі, все одно це відбувається в рамках юрисдикційного процесу, для забезпечення його цілей і завдань, з приводу фактів і обставин, які становлять інтерес із позицій кримінального процесу [8, с. 159].

І.В. Озерський вказує, що психолог може проконсультувати прокурорсько-слідчого працівника з таких питань:

1) основні напрями та нові досягнення у сфері загальної, вікової, трудової, інженерної, медичної, юридичної, соціальної та інших галузей психологічної науки;

2) міжособистісні відмінності, типологія особи, специфічні прояви поведінки та діяльності окремих психологічних типів;

3) вікові особливості психологічного розвитку особи, зміни динаміки і темпу пізнавальних, емоційно-вольових процесів на різних етапах становлення і розвитку особи;

4) психологічний зміст виконуваних людиною трудових операцій, дій, можливі помилки на психологічному ґрунті, типології таких помилок, взаємовплив особистісних (суб'єктивних) і ергономічних (об'єктивних) факторів праці;

5) вплив перенесених чи наявних психічних і соматичних захворювань, затримок розвитку на психологію особи, її соціальну адаптованість, толерантну або девіантну правову поведінку;

6) типові психологічні риси дорослих та неповнолітніх злочинців; прийнятні залежно від особистісних, соціальних, криміногенних особливостей особи, варіанти делінквентної поведінки, можливі варіанти дій залежно від ситуації та особистісних властивостей;

7) окремі психологічні феномени, стани, процеси, їх наявність чи відсутність у ситуації вчинення злочину;

8) засоби психологічного впливу на обвинуваченого, підозрюваного з метою стабілізації його поведінки, переорієнтації, запобігання можливих подальших злочинів [7, с. 241–242].

О.О. Волобуєва цілком вірно, на нашу думку, вказує, що залежно від виду злочину актуальною може бути допомога фахівців різних категорій: криміналістів, психологів, бухгалтерів, медиків, хіміків, слюсарів, інженерів, вибухотехніків та ін. Діяльність спеціаліста, залученого до проведення слідчої дії, має бути допоміжною, спрямованою на розширення практичних можливостей слідчого для повного, всебічного та якісного розкриття й розслідування злочину. Розглядаючи діяльність спеціаліста в аспекті взаємодії зі слідчим, нею виділено деякі напрями, реалізуючи які, спеціаліст може сприяти слідчому в отриманні фактичних даних, що містяться в «ідеальних» слідах. Отже, спеціаліст може допомогти слідчому: встановити психологічний контакт із допитуваним; сформулювати спеціальні запитання, визначити послідовність їх постановки; зрозуміти спеціальні документи (правила, інструкції тощо); встановити спосіб учинення злочинних дій; точно і всебічно зрозуміти допитуваного та вживані ним спеціальні терміни й усталені словосполучення; припинити неправдиві свідчення зі спеціальних питань; визначити вірогідність, правдивість показань допитуваного; зафіксувати процес і результати слідчої дії за допомогою технічних засобів; проаналізувати отримані докази для визначення подальшого процесу розслідування, оцінити значення таких доказів у системі доказів у справі [9, с. 43–50].

М.І. Порубов відає перевагу лише консультативній діяльності спеціаліста на стадії підготовки до проведення допиту або оцінювання його результатів та вважає, що такий підхід є тактично виправданим, оскільки, з одного боку, за активної участі спеціаліста в допитуваного може скластися враження про некомпетентність слідчого, а по-друге, слідчий повинен самостійно зрозуміти механізм скоєного злочину (на-

приклад, порушення технології виробництва або тонкощі фінансової системи тощо) [10, с. 78].

В.М. Махов зауважує, що слідчий через свою непоінформованість із спеціальних питань, що підлягають з'ясуванню, незнання деяких термінів і понять не завжди правильно розуміє свідків. Іноді навіть ретельна підготовка до проведення слідчої дії та попередня консультація спеціаліста не можуть допомогти тактично грамотно провести допит [11, с. 25].

В. Корж відзначає, що ефективність розслідування злочину також полягає у залученні спеціаліста-психолога до участі в інформаційно-пошукових слідчих діях [12, с. 113], що на наш погляд є однією із найпоширеніших форм використання психологічних знань у процесі розслідування. Чинне кримінально-процесуальне законодавство (ст. 128 КПК України) передбачає можливість для органів розслідування у необхідних випадках звертатися до такої обізнаної особи, як спеціаліст. Л.І. Казміренко визначає поняття «фахівець-психолог» за аналогією до КПК: спеціаліст – це особа, яка має спеціальні знання та вміння і застосовує їх із метою допомоги в отриманні необхідної інформації і надання пояснень щодо спеціальних запитань, які виникають.

Статус спеціаліста-психолога характеризується наступними ознаками: а) він володіє спеціальними психологічними знаннями; б) є штатним працівником органу внутрішніх справ; в) виконує специфічні допоміжні функції забезпечення розкриття злочинів та здійснення психологічного впливу на об'єкти інтересу; г) звертає увагу працівника ОВС на обставини, що мають психологічну природу, та дає пояснення з питань, що виникають при проведенні відповідних заходів. Свої функції фахівець-психолог здійснює на підставі наявності у нього спеціальних знань, застосовуючи які при оцінці обставин, фактів, предметів, він може робити заяви, що підлягають урахуванню в діяльності слідчого, консультувати щодо спеціальних психологічних питань, допомагати слідчому правильно викладати ці питання в документах, звертатися з запитаннями до інших учасників процесу. Консультації і пояснення спеціаліста з приводу спеціальних психологічних питань не мають доказового значення, але допомагають провадити розслідування більш ефективно, слугують передумовою повноти дослідження фактів і обставин, що з'ясовуються. Фахівець-психолог може також проводити спостереження, застосовувати інші методи для визначення психологічних аспектів обставин і фактів, які встановлюються. Звичайно, участь фахівця-психолога має деякі обмеження:

а) гносеологічні, пов'язані з рівнем розвитку психологічної теорії і практики та б) юридичні, пов'язані з неможливістю робити висновки про правильність планованих і проведених заходів, діяти поза вказівками уповноваженого органу, хоча він може залучатись до участі практично в усіх діях, у тому числі – першочергових, таких як огляд місця події. Ймовірно, найбільш ефективною могла б бути участь психолога в огляді місця події у справах про вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, згвалтування, посягання на суспільну та індивідуальну власність громадян, а також під час захоплення заручників. При вчиненні цих злочинів об'єкти оточення, у першу чергу потерпілі, піддаються певному впливу, змінам із боку злочинця, і за цими матеріальними слідами, аналізуючи їх як продукти діяльності, психолог допоміг би не тільки відтворити картину події, але і висунути обґрунтовані припущення щодо особи того, хто вчинив злочин [13, с. 249–254].

Можливе документально оформлене залучення фахівця-психолога і до проведення обшуку. Тут велике значення має не тільки використання спеціальних технічних засобів, знання та дотримання норм закону, але і знання психології людини. Як вірно тлумачить цю ситуацію Л.І. Казміренко, психологічні особливості особи, її характер, темперамент, інтелектуальний рівень, тип мислення, особливості відчуттів і сприйняття проявляються у тому, де і яким чином вона приховує предмети та знаряддя злочину. Визначення цих особливостей допомагає правильно оцінити поведінку підозрюваного, більш точно визначити місцезнаходження предмета, що розшукується [13, с. 250–255].

Доцільною уявляється також документально оформлена участь фахівця-психолога у проведенні пред'явлення для впізнання, на що ми вже неодноразово звертали увагу [14, с. 117–121; 15, с. 112–119; 16, с. 16–18; 17; 18, с. 91–96; 19, с. 141–143]. Психологічний процес упізнання складається із кількох моментів: формуючого, який включає сприйняття об'єкта, запам'ятовування і збереження у пам'яті; упізнавального, який полягає в ідентифікації на базі порівняння об'єкта, що сприймається, з таким, що спостерігався і сприймався раніше, і проміжного між формуючим та упізнавальним – репродуктивного, який складається зі згадування та відтворення сприйнятого. Встановлено два механізми упізнання: симультанний (синтетичний) та сукцесивний (аналітичний), що залежить від ситуації сприймання та особистісних психологічних особливостей того, хто упізнає. Ефективність упізнання залежить не стільки від організаційних, скільки від психологічних чинників. Так, у разі необхідності з особою, що упізнає, можна

провести попередню бесіду з приводу зовнішнього вигляду, прикмет, обставин, за яких вона бачила об'єкт; після впізнання уточнити ознаки, за якими він упізнав. На практиці тут можуть виникнути ускладнення у зв'язку з тим, що при симультанному типі особа, що упізнає, сприймає об'єкт цілісно і може бути нездатною вказати на деталі, складові частини ситуації, елементи одягу та ін., що, природньо, породжує сумніви у правильності упізнання взагалі (не як процесуального, а як психологічного процесу). Фахівець-психолог міг би допомогти працівнику визначити психологічні особливості особи, що упізнає, підготувати її, визначити тип упізнання, можливі психологічні бар'єри для упізнання, допомогти усунути їх тощо. Така участь психолога є тим більше вагомою, що нездатність описати об'єкт не виключає можливості його правильного і адекватного упізнання, так само як і правильний опис ознак і деталей може мати місце і при помилковому упізнанні [13, с. 258–261].

Висновки. Отже, нами проаналізовано наслідки участі фахівця-психолога при провадженні ряду слідчих дій, за результатами чого слід констатувати, що цей спосіб використання спеціальних психологічних знань дозволяє слідчому опиратися не лише на власний професіоналізм та досвід, а й використовувати глибокі знання фахівця, з допомогою яких він зможе уникнути низки помилок та однобічності при прийнятті рішень у кримінальній справі.

1. Костицький М.В. Вплив інтеграційних процесів на стику психології і юриспруденції на реформування кримінального і кримінально-процесуального законодавства / М.В. Костицький // Реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства України: сучасний стан та перспективи: матеріали Всеукраїнської наук.-практич. конф. [м. Івано-Франківськ, 30 вересня – 1 жовтня 2005 року]. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 5–6.

2. Бояров В. Залучення спеціалістів-психологів до слідства у кримінальних справах / В. Бояров // Вісник прокуратури. – 2002. – № 6. – С. 117.

3. Марчак В. Використання спеціальних психологічних знань у досудовому слідстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. Марчак. – К., 2003. – 20 с.

4. Лисиченко В.К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике / В.К. Лисиченко, В.В. Циркель. – К.: Вища шк., 1987. – 222 с.

5. Костицький М.В. Використання спеціальних психологічних знань у радянському кримінальному процесі: навч. посібник / М.В. Костицький. – К., 1990. – С. 11.

6. Коновалова В.О. Юридична психологія: академічний курс / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 494 с.

7. Озерський І.В. Використання спеціальних психологічних знань у прокурорській діяльності / І.В. Озерський // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції студентів, курсантів і слухачів. Донецьк, 14 квітня 2006 р. – Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС, 2007. – С. 235–247.

8. Костицький М.В. Психологічна консультація як форма використання спеціальних знань / М.В. Костицький // Науковий вісник УАВС. – К., 1997. – Вип. X. – С. 159.

9. Волобуєва О.О. Особливості взаємодії слідчого із спеціалістами під час проведення допиту / О.О. Волобуєва // Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС; редкол.: Є.М. Моїсєєв (гол. ред.) та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – № 2(6). – С. 43–50.

10. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии: учеб. пособие / Н.И. Порубов. – М.: БЕК, 1998. – 208 с.

11. Махов В.Н. Участие специалистов в расследовании преступлений / В.Н. Махов // Соц. законность. – 1969. – № 5. – С. 25.

12. Корж В. Психолог-криминалист на досудебном следствии: организационные, процессуальные и криминалистические вопросы / В. Корж // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 113.

13. Юридична психологія: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / [В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін.]; за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Ін Юре, 1999. – 352 с.

14. Басиста І.В. Актуальні проблеми пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням / І.В. Басиста // Вісник Юридичної академії МВС. – 2004. – Спец. вип. № 1. – С. 117–121.

15. Басиста І.В. Організаційно-тактичні особливості проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають / І.В. Басиста // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – Спец. випуск у двох частинах. – Ч. 2. – Луганськ, 2005. – С. 112–119.

16. Басиста І.В. Особливості проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи / І.В. Басиста // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія», 2005. – Т. 38. – Юридичні науки. – С. 16–18.

17. Басиста І.В. Пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи: методичні рекомендації / І.В. Басиста. – Івано-Франківськ: ВОНДР та РВД ПЮІ КНУВС, 2005. – 80 с.

18. Басиста І.В. Сутність пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, як самостійної слідчої дії / І.В. Басиста // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – 2005. – № 7. – С. 91–96.

19. Басиста І.В. Тактика проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи / І.В. Басиста // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 10. – С. 141–143.

Басиста І.В. Некоторые вопросы использования специальных психологических знаний при принятии решений по уголовным делам.

Статья раскрывает значение участия специалиста-психолога при проведении ряда следственных действий. Доказано, что использование знаний специалиста помогает избежать ряда ошибок и односторонности при принятии решений по уголовным делам.

Ключевые слова: решение следователя, психологические знания, психолог, следственные действия, специальные знания, эксперт, психологическая консультация, специальные познания.

Basysta I.V. Some issues of special psychological knowledge when making decisions in criminal cases.

The participation of a psychologist in the investigations is revealed in the article. The use of special psychological knowledge enables the investigator to rely not only on his/her professionalism and expertise, but also on the extensive knowledge of an expert by means of which an investigator can avoid mistakes and one-sidedness in deciding a criminal case.

Key words: decision of the investigator, psychological knowledge, psychologist, investigation, expertise, expert, psychological counseling, special knowledge.

Стаття надійшла 8 листопада 2011 р.

УДК 343. 85

Р.М. Дмитрів

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З огляду на специфіку проведення окремих слідчих дій, спрямованих на отримання доказової інформації, що стосується незаконної діяльності суб'єктів господарювання, досліджуються тактичні та організаційні особливості проведення обшуку, виїмки та слідчого огляду документів.

Ключові слова: слідчі дії, господарська діяльність, слідчий огляд, виїмка, обшук.

Постановка проблеми. Розслідування злочинів відбувається за допомогою передбачених законом кримінально-процесуальних засобів